

ПОЗИЦИЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА У АТЛАСУ ПСЕУДОМИТОЛОГИЈЕ СВЕТИСЛАВА БАСАРЕ

У раду се анализирају Басарине поставке о српском језику изнете у књизи *Атлас псеудомитологије* (2018) и констатује се да су оне сасвим произвољне, идеолошки искривљене, изнете без увида у релевантну литературу и најчешће потпуно погрешне. Већина Басариних поставки односи се на ток и резултате Вукове књижевнојезичке реформе, који се вреднују без анализе.

Кључне речи: Светислав Басара, аутошовинизам, Вукова реформа књижевног језика, Вукова реформа ћирилице.

0. Светислав Басара се преоријентацијом са књижевности на публицистику нашао на простору стварања тематски, стилски и жанровски недовољно профилисаних књига, међу које спада и *Атлас псеудомитологије* (2018). Књига се пре три године појавила у неубичајено великом тиражу од чак 10.000 примерака, и пратила је такође неубичајено велика реклама издавача за обимом невелико дело од стотинак страна малог формата и мале цене. Издавачи књиге су Службени гласник, угледна издавачка кућа са повлашћеном државном позицијом, и Институт за јавну политику из Београда, за који се на сајту каже да „osnovan je kako bi se sinergijom znanja i stavova iskusnih stručnjaka i javnih aktivista formulisala nova nacionalna, regionalna međunarodna politika post-jugoslovenskog prostora. Promocijom javnog dijaloga i konstruktivnih rešenja IJP namerava da doprinese naporima država Zapadnog Balkana da postanu ravnopravni, pouzdani i progresivni partneri u evropskim integracijama i međusobnim odnosima”.

Корице књиге симболизују и вероватно централну тему књиге, а на њима је дата фото-монтажа на којој је Монализином телу додат Вуков портрет са брковима и фесом. Карикирани портрет централне личности српске историје у 19. веку, када се модерна српска култура суштински

профилисала, сугерише читаоцу и пре отварања књиге да је управо Вук Караџић главни протагонист модерног српског митоманства.

Чудновата структура дела без штампаног садржаја, на чијем се почетку налази полемика са историчарем Радомом Љушићем, а потом се теме нејасно гранају у различитим смеровима, допринела је да је књига, упркос громопуцателној реклами на истакнутим местима књижара, углавном прошла испод радара српске јавности, а нарочито испод радара наше лингвистике.

1. Басарино полазиште у књизи је *радикалан аутошовинизам*, који се од првих страна надаље кроз књигу непрекидно наглашава, а испољава се у различитим формама и напада при томе сва суштинска идентитетска српска обележја. По већ препознатљивим матрицама, очекивано је да су на удару највише „*nesuvisle teorije i (nepostojeće) prakse svetosavlja*” (90), односно „*kriptofašizam slovensko-pravoslavnog 'stila*” (90). Да не би било никакве дилеме око временске ограничености ове верске појаве настале у средњем веку, Басара аутошовинистички прецизно, додуше стереотипно, повезује суштину светосавског православља и са новијом српском историјом: „*Svetosavlje u suštini jedva da ima veze s pravoslavnim hrišćanstvom, ono je primitivna politička doktrina koja će poslužiti kao ideološka osnova za profašističke pokrete koji su u Srbiji uoči Drugog svetskog rata nicali kao pečurke posle kiše*” (91–92). Будући, дакле, да у „*Srbiji se sve događa isključivo na silu*” (3) и да све има континуитет, очекивано је стога, на пример, и „*masovno etničko čišćenje albanskog stanovništva*” (14). Сваки против Срба изнет став у књизи непотребно се понавља и варира много пута, а нарочито онај да је Србима већ урођено монструозно зверство и жеља за злочиначким крвопролићем, који произлазе из „*stanovišta srpske historiografije krvi i tla – koja je u Srbe duboko usadila naopaku veru da se sve značajno i veliko postiže isključivo nasiljem i krvoprolićem*” (73). Зато је, на пример, и Милошевић због Косова „*ne bi li ga na silu zadržao u Srbiji – zaratio s pola sveta i pred očima silesije satelita, televizija i čitave svetske javnosti – pokušao da ga masovnim proterivanjima stanovništva očisti od Albanaca*” (40). Отуда је, по Басарином мишљењу, оправданом бомбардовању НАТО снага претходила „*serija srpskih nepočinstava po ratištima širom Jugoslavije*” (48). И зато: „*Novija srpska istorija, pomislih, nije ništa drugo do stogodišnji rat protiv realnosti, u pogledu fanatizma umnogome nalik verskom*” (51).

Будући да још увек почијају у митоманском полумраку, Басара Србима одриче статус историјске нације, позивајући се на мишљење ауторитета Латинке Перовић да су „*srpske – kako ih Latinka Perović naziva – dominantne elite uvek pronalazile način – po pravilu nasilan – da srpski narod spreče da se iz mitomanskog polumraka uzdigne u visine istorijske nacije i da postane zajednica slobodnih ljudi, a ne srpskih višecelijskih organizama*” (20–21). Српска

историја, као историја искључиво насиља, ипак има и ретке часове без присила и терора, а те часове донели су Србима само југословенски комунисти: „Da, dobro se sećam da – osim možda u početku i u krajnje retkim slučajevima – za vreme komunizma nije bilo nikakvog prisiljavanja Srba da se odreknu srpske tradicije i 'svega što je srpsko' – sami su se Srbi masovno, radosno i plebiscitarno odricali od srpstva” (35). Радосно одрицање од сопственог идентитета и сопствене традиције, као јединствена појава новије историје, нимало не чуди Басару, па се том масовном веселом феномену више не враћа у својој књизи, а читаоце оставља у дилеми да ли је то заиста ишло без присиљавања. Могуће је да документована масовна послератна стрељања и хапшења по Србији, као и деценије политичког (комунистичког и социјалистичког) терора, Басара – вероватно под утицајем Латинке Перовић – не рачуна под присилу.

Данас, иако нису историјска нација, Срби јесу друштво које има елиту, али је у питању „mitomansko-megalomanska elita” (41). Однос Срба и српске елите је необичан: Срби „su valjda jedini u Evropi koji – umesto da ga čupaju – u svom vrtu navodnjavaju, neguju i zalivaju korov, i koji – umesto da rade na afirmaciji visoke kulture – budalaštine i greške proglašavaju vrhuncem srpske duhovnosti” (21). У складу са наведеним, у делу *Айлас њсеудомитолоије* Басара наводи све „будалаштине и грешке” које други („митоманско-мегаломанска елита”) „проглашавају врхунцем српске духовности”. У ову категорију сврстана су заправо сва српска идентитетска обележја, почев од светосавља, преко обичаја, све до српског језика. Иако би читалац то очекивао, Басара нигде у књизи не каже шта заправо јесу „врхунци српске духовности”, јер за Басару их заправо очигледно и – нема.

2. У Басариним описима историје и садашњости српског језика, као вероватно централног идентитетског критеријума (судећи бар према Вуковом и вуковском моделу), никаквога научног метода нема, баш као ни при анализи српског друштва. Чињенице Басара нити наводи нити су му потребне, што и сам признаје, позивајући се додуше само на своју романескну праксу: „Тачно је да sam potpuno proizvoljno, oslanjajući se isključivo na imaginaciju – *nipošto na dokumente, na koje ne dajem ni pet para* [истакао А. М.] – u romanu opisao neke (krajnje fantastične) prizore etničkog čišćenja” (23).¹ На документе и научне чињенице ни у књизи *Айлас њсеудомитолоије*, која није књижевног садржаја, Басара такође не даје ни пет пара. Будући да не полази од било каквих докумената, а не полази ни од релевантне литературе о материји о којој не зна много или не зна ништа, логично је да код Басаре нема ни анализа, већ само унапред тенденциозно донетих

¹ Као опозицију овом имажинативном чишћењу Басара наводи „skorašnje etničko čišćenje koje su Srbi (ne svi, naravno) – mimo svake pameti – sprovodili u Bosni i na Kosovu takoreći juče” (23).

закључака са задатом тезом о којој ћемо више у закључку. На пример, када Басара поставља питање да ли је у време Вукове реформе неписменост заиста била „свеопшта”, смештајући и тај податак у категорију митологизације у оквирима српске науке, читалац његове књиге очекује позивање на неке податке, документа, анализе које показују или наговештавају супротно. Нарочито ако се узме у обзир да података о тадашњем стању писмености има много и да су општепознати.

Уместо података, Басара се у свом незнању позива на познату културну и научну мистификацију, а неки би чак рекли и фалсификат, тврдећи да је Венцловић написао „fascinantni ciklus pesama *Crni bivo u srcu*”, и то – веровали или не – „pisanom fonetskom azbukom možda fonetskiјom i bolјom od Vukove” (62). Чак и уколико оставимо по страни чињеницу да Венцловић никада није написао циклус песама *Црни диво у срцу*, што знају и средњошколци, намеће нам се неоодољив утисак да је Басара у Павићевом издању видео веран графичко-ортографски одраз Венцловићевих рукописа, за шта студенти падају и испит из средњовековне књижевности и испит из историје српског књижевног језика.

Потом следе потпуно неутемељене тврдње да „procenat pismenosti међу takozvanim Srbima Prečanima verovatno je bio istovetan procentu pismenosti ako ne baš међу Nemcima, a ono sigurno међу Mađarima” (63). Без било каквог увида у структуру аустроугарског школског система, у коме мађарски језик јесте а српски није био прописан, овакве судове лако је износити. Увиђајући, уосталом, да је податке мучно тражити по библиотекама и књигама у њима, Басара, да би скратио себи овакве муке ума, елитистички и лаконски поставља реторичко питање које нико сем њега није јавно ни поставио у историји цивилизације: „Kakve, konačno, ima veze visina duhovnih potencijala nekog jezika s masovnoшću pismenosti?” (63).

Нажалост, када за некаквим подацима и посегне, Басара не уме да их пренесе, као у ситуацији када пореди Венцловићев и Вуков писани опус: „Nije, zapravo, bilo ničег stvarno revolucionarnog, pa čak ni novog, u njegovoj [Вуковој – прим. А. М.] azbuci i njegovoj borbi za narodni jezik. Čitavih sto godina pre njega, Gavril Stefanović Venclović piše – i to mnogo jasnije nego Vuk – na narodnom jeziku, iz čije je azbuke poizbacio, prema njegovom mišljenju, suvišna slovenska pismena, a uneo slova ч, ђ и ѣ” (66). И због овакве реченице, у којој се временски погрешно лоцирају Венцловићева дела, и у којој се потом грешком наводи традиционална старословенска и црквенословенска графема <ч> место нове графеме <ц> – требало би Басара да зна – барем из два разлога падају прво бруцоши испит из старословенског језика, а потом и старији студенти испит из историје српског књижевног језика. Ово је књига препуна тешких материјалних грешака и сасвим промашених, неутемељених тумачења.

3. Басарини покушаји да српске књижевнोजезичке процесе с почетка 19. века повеже са идеолошким процесима пролазе још горе од паралела Венцловић – Вук. Сudeћи о појави „populizma i političkog nasilja u Srba”, Басара за генезу ових појава у 19. веку оптужује Милоша Обреновића и Вука Караџића, „jer se može osnovano pretpostaviti da Karađorđe ne bi potpomagao Vukovu jezičku reformu (i politiku), iz koje se, nakon mnogih pseudomorfoza, ispilila 'jogurt revolucija' i vladavina Slobodana Miloševića” (13). На основу чега се може „основано претпоставити” да Карађорђе не би подржао Вукову реформу – то Басара не објашњава, али је неспорно да су све његове симпатије у књизи на страни бечког двора, а нити једна на страни српских устаника. Из те перспективе, а сасвим на хоризонту очекивања жељеног парадигматског читаоца који је уживалац европских фондова, предобра Аустроугарска је „za ono vreme, bila solidna, možda i najsolidnija evropska država, nadnacionalna monarhija koja je priznavala izvestan stepen kulturne, pa i teritorijalne autonomije svim priznatim narodima” (59), у којој су се незахвални Срби „u dodiru sa razvijenijom kulturom prosvetili, obučili se vojnoj i svim drugim veštinama, osnovali škole, počeli da pohađaju univerzitete, da dobijaju plemićke titule, da stvaraju solidnu književnost i likovnu umetnost” (73).² Басара, додуше, не пише ништа о српским верским слободама, о процесима покатоличавања и унијаћења православаца, о судбини Ђорђа Бранковића који спада међу Србе који су „почели да добијају племићке титуле” и о томе када и како су Срби добили и школе и штампарије – јер о томе ништа или не зна или не жели да изнесе.

Покушавајући да створи некакву идеолошку платформу за своје насумично изнесене судове, Басара неретко упада у контрадикторности. Иако је Аустроугарску описао као беспрекорну, просвећену и демократску државу која је гарантовала сва културна права свим народима, па и словенским, све се у тренутку из корена мења када из Басаре проговори позната мржња према Вуку и резултатима његове реформе: „Da li je to jezička i ortografska reforma, ili subverzija (smišljena u Beču) da se srpski narod pogruzi u tamu neznanja, da ga pretvori u beslovesno pleme koje u zimskim noćima, pored vatre, uz gusle, zapeva o podvizima junaka iz mitske prošlosti” (79). Откуда сада „субверзије” према једном словенском православном народу у тако дивној држави, у којој је до тада од 1690. године надаље само просперирао? На другом месту у књизи бечко деловање чак није одређено као „субверзија” већ као „стварна завера бечког двора”, у којој добровољно учествује и Вук Караџић, за разлику од Доситеја Обрадовића:

² Наспрам овакве просвећене и толерантне државе у Басариним сагледавањима стоји сплеткарењу и рушењу свега европски просперитетног склона Русија: „Slovenski narodi koji su – sabrani svi zajedno – bili većina u Monarhiji, u to vreme su počeli masovno da prihvataju ideje panslavizma koje su dolazile s teritorije zakletog austrijskog neprijatelja, Rusije” (59).

Istorijska je ironija da je rodonačelnik mitološkog, (pret)kulturnog obrasca, čije je kobne manjkavosti – doduše tek pod starost – sagledao i Slobodan Jovanović, Vuk Karadžić, imao priliku da se o svemu tome obavesti iz prve ruke, od Getea i drugih velikih nemačkih duhova, kao što je još veća istorijska ironija da su srpski istorici – inače veoma skloni otkrivanju izmišljenih zavera – propustili da primete (ili su приметили, па прећутали) да су Вукова jezička reforma i njene dramatične posledice plod stvarne zavere bečkog Dvora.³ Ali to je tema za neko drugo poglavlje. Zasad treba pomenuti da je i Vuk imao alternativu, Dositeja, ličnost kojoj je bilo jasno da u svetu u kojem se istorija zahuktava i koji postaje sve komplikovaniji, nećemo daleko dogurati udaranjem u plemenske tam-tamove i sanjarijama o izmišljenom sjaju srednjovekovnog carstva (21).

Басара нигде не тумачи контрадикторност у коју је упao, као што нигде не објашњава ни Вукове мотиве за учешће у бечкој „стварној завери”. Нарочито је занимљиво да Басара нигде не анализира ни концепцијске књижевнoјезичке разлике између Доситеја и Вука, иако се на њих позива. У чему је Доситеј концепцијски Вуку био „алтернатива”? Најблаже речено, неочекиван је и Басарин суд да Доситеј не утиче на српско национално буђење (упркос, на пример, његовој песми „Востани, Србије!”), а још неочекиванији његов суд о Вуковим „сањаријама о измишљеном сјају средњовековног царства”, о којем Вук нити је писао нити је размишљао. Уосталом, протеривање црквенословенизама из стандардног језика, за којим је Вук посегнуо од 1818. године, пре је удаљавало актуелну српску културу од средњовековне но што их је приближавало. Басара ни овде, као ни током читаве публицистичке каријере, уопште не мари за чињенице следећи своје идеолошке поставке, и зато лако упада у неистине.

4. Потпуно су у Басариним сагледавањима искривљени и славистички темељи Вукове реформе. Басара је додуше добацио само до Вуковог добро познатог односа са Копитарем, у чије тумачење не уноси ништа ново у односу на општепознате податке и општеприхваћена тумачења:

U Kopitarevom projektu verovatno nije bilo zle namere; on je budućnost Slovena, sledstveno i Srba, video u katolicizmu i carskoj Austriji. Isto je tako pogrešno i Vuku – a teorijama zavere skloni autori to često čine – pripisivati bilo kakve zle namere. Vuk je verovatno prozirao Kopitareve krajnje namere, ali je – zaslepljen lukavstvom seljačkog uma i svojim skučenim obrazovanjem – poverovao da će stvar preokrenuti na 'polzu naroda' (60).

³ Индикативно је да именицу *двор* у синтагми *дечки двор* Басара, мимо сваког правописног одређења, пише великим словом.

Морамо се дивити храбрости коју управо Басара показује оптужујући Вука за „скупчено образовање”, али истовремено морамо и приметити ауторово константно непознавање српске историје, као када Копитара именује творцем много старијих идеја о покатоличавању и унијаћењу Срба.⁴

О каквом Басарином филолошком и лингвистичком незнању се ради, сведоче примери који би шокирали сваког друцоша србистике. Кренимо редом, бирајући само најочигледније омашке. Басара не зна основу српске језичке ситуације почетком 19. века: „U ono vreme, u prvoj četvrti XIX veka, u opticaју je bilo nekoliko mogućih srpskih jezika, a Srbi su – pod Vukovim (i austrijskim, kako smo pokazali) pritiskom – odabrali najgori” (85). Већ су средњошколци у првом разреду утврдили да су на улазу у 19. век Срби могли бирати само између два идиома, а не „неколико”: то су били само посрбљени славеносрпски (доситејевски) и српски народни језик. Рускословенски језик већ је остао везан само за српску цркву и нико више није с њим рачунао као са могућим језиком световне српске културе.

Даље, Басара тврди да је Вук изостављањем графема <я>, <ю> и <щ>, упркос томе што српски језик „naprosto врви od dvoglasa *ja, ju i št*” (67), утицао на судбину српске ћирилице и „doprineo njenom docnijem potiskivanju i priklanjanju velikog broja današnjih Srba latinici” (67). Читајући наведено, сваки друцош би се запитао шта је са осталим графемама које су овде морале бити на списку, а нису само зато што за њих Басари нико није рекао, а није добро прочитао ни литературу. Наиме, зар српски језик, на пример, „напросто” не „врви” и од „двогласа” *је*, односно од слова <е>? Такође, сваки друцош би се запитао и зашто су и како ове графијско-ортографске измене ћирилице касније, и то више од столећа касније, приклониле велики број Срба данашњој латиници, јер то заиста измиче логичкој обради, свакијој осим Басариној.

Басарин приступ темама из историје српског језика површан је чак и за критеријуме уредника данашњих српских таблоида. Тако он сасвим погрешно интерпретира и Вукове ставове „u pamfletu *Srbi svi i svuda*, tom programskom tekstu srpskog nacionalizma, začetku militarizacije srpske književnosti i pretvaranju srpskog jezika u oružje teritorijalne ekspanzije” (69). Судећи о тексту, очито, само према његовом наслову, Басара опет демонстрира своје незнање, јер Вук не износи никакав нови програм, већ само још једанпут понавља једнодушан став тадашње целокупне славистике да су сви штокавци Срби, став који је и сâм износио од 1814. па све до 1849. године, када је овај текст објавио.

⁴ „Kao odgovor na to pitanje, Jerneju Kopitaru je – pod snažnim uticajem De Mestra – na um pala zamisao da se problem može rešiti tako što će se Srbi pokatoliciti ili bar privoleti na uniju s Vatikanom” (60).

5. Басара, очекивано према свему досад изнетом, нема лепе речи чак ни за српски народни језик. Опет се опсесивно позивајући на „пет пара” (као и у случају потребе анализирања докумената), Басара упада у нову контрадикторност, која очито није само последица лошег стила писања:

Ali narodni jezik koji je Vuk ponudio kao alternativu isto tako nije вредео ни пет пара. Nesporno je да је народни језик требало да послужи као основа за стварање српског književnog језика, ali Vuk је тај језик, onakav kakav је bio, takoreći silom nametnuo као standard, što је – када је тај standard после мноштва перипетија прихваћен као dogma – за један дуг период osakатило и unakaziло не само српску duhovnost него и stvarnost (70).

Ако, наиме, народни језик „није вредео ни пет пара”, зашто је неспорно да је требало да послужи као основа за стварање književног/standardног језика? Да у питању нема ничег дубљег од Басариног незнања потврдиће нови цитат, у којем публициста констатује како „mnogo veću штету napravilo је uprošćavanje граматике и последично губљење složenih глаголских облика, који се, за разлику од речи – кад једном умру – не могу ponovo оживети, а najveću, verovatно и nepopravljivу штету, nanela је apsolutizacija једног primitivног, populističког погледа на svet” (70). Губљење сложених глаголских облика??? Који су то сложени облици? Очигледно је да је нешто око неких глаголских облика Басара негде начуо, али није баш добро записао. Како је лако данас бити публициста!

То како је лако данас писати публицистику и наћи угледне издаваче за таква писанија показује и пример „анализе” имена „Todosija Marićevića, који се zвао Teodosije, ali koga су – zbog opštepoznate sklonosti Srba да sve *strano*, па и имена, izvitopere и prilagode svom mentalitetу и svoјој fonetici – zvali Todosije” (29). Ох, злог ли српског народа, ужасног ли народног језика! Срби су чак, за разлику од других народа, вршили фонетску адаптацију речи страног порекла! Недопустиво и примитивно! Много је чак и ако је у питању Басарин хумор јер је тај хумор злонамеран и заснован на мржњи.

Зато Срби, по Басарином мишљењу, нису ни заслужили бољег реформатора од Вука. У мржњи према Вуку Басара не бира савезнике, чак ни ако стижу из редова представника „политичких доктрина које ће послужити као идеолошка основа за профашистичке покрете”, попут митрополита Стратимировића. Недоследност у ставовима и иначе не брине много Басару: „Na namerno sakaćenje и pretumbavanje azbuke којом су napisane Biblija и svetootačke knjige Stratimirović је morao gledati као na svetogrđe. I imao је dobrih razloga за to” (71). Вук, наравно, уопште није реформисао црквену ћирилицу, а Стратимировић је светогрђе видео у нечем другом, а не у

реформи грађанске ћирилице за коју нимало није марио. Али Басара ни за то не даје „пет пара“.

Басарин фокус, међутим, није на самоме Вуку, већ на резултату Вукове реформе, српскоме стандардном језику. А напад понегде мења перспективу, која престаје бити уско граматичка и постаје шира, културолошка: „Umesto da vojvođanski Srbi – kada je za to kucnuo čas – prosvete Srbe iz Srbije, potonji su – posle serije pogrešnih odluka i prihvatanja Vukove reforme – ponovo, iako ne do kraja uspešno, ponovo orijentalizovali prečanske Srbe i ponovo su se – svi skupa – okrenuli tamnom vilajetu koji su već jednom bili napustili” (74). Српском културном заостајању, дакле, узрок је језик који је био „примитиван” и „конфузан”: „Bilo je logično da iz usvajanja, standardizacije i apsolutizacije Vukovog primitivnog i konfuznog jezika i posledične apsolutizacije naroda koji njime govori, proizađu hajdučki avanturizam, nepromišljenost, konfuzija i vladavina samosvesnog, ali i samorazarajućeg primitivizma” (75).

Језик српски, по Басарином мишљењу, ипак се некако (не објашњава се како) опоравио од погубног Вуковог утицаја, а аутор чак уочава и директне корелације између „војвођанског” доситејевског славеносрпског с једне и данашњег језика с друге стране, не позивајући се додуше ни на једну међусобну сличност: „Jezik se, na sreću, s vremenom oporavio, tako da je danas možda i manje milozvučan, ali u svemu ostalom približno onakav kakav bi bio da je u XIX veku postignut kompromis o 'srednjem slogu” (85). То што у српскоме стандардном језику данас готово уопште нема лексичких славенизама ни трагова црквенословенске и немачке синтаксе, што би били најбољи (ако не и једини) докази наведеног књижевнојезичког континуума, па отуда овај суд потпуно губи на истинитости – Басару уопште не брине, јер је њему најмање стало до истине, а највише до идеолошког деловања на читаоца.

6. Читаоцима овога текста морамо скренути посебну пажњу и на Басарине „теоријске доприносе” српској графији и ортографији који проишлазе из његових тумачења која смо анализирали. Без икакве компетенције судећи о резултатима Вукове реформе ћирилице, Басара увиђа и истиче њене суштинске ограничености, којих „вуковци” дуго нису били свесни:

Konačno, da li je fonetika srpskog jezika tako 'savršeno' jednostavna, da li se baš svi glasovi koji u njoj postoje mogu ugurati u trideset Vukovih slova? Daleko od toga! Od insistiranja na toj besmislici odustali su i najzagriženiji današnji vukovci. Skretati, recimo, pažnju na to da je *e* – za koje je Vuk, naoko razložno, odredio jedan znak – u reči *lepo* jedan, u reči *gle* drugi, a u reči *nedelja* treći glas, danas izgleda kao basnoslovno cepidlačenje, ali se u tom odsustvu jezičkog sluha krije opasno slepilo za nijanse i fineze i još opasnija duhovna lenjost (67).

Басара је овде на трагу револуционарног писма у којем би постојала посебна графема за сваки алофон у српском језику. Како је ово несумњиво апсолутна новина у светској лингвистици, идеја која до сада никоме није пала на памет па такво писмо још увек нема никакво терминолошко одређење, могли бисмо га у част аутора назвати *басариницом* (аналогијом према терминима *ћирилица*, *јајевица* или *вуковица*), а на Басари је још само да нама који показујемо „одсуство језичког слуха” и „опасно слепило за нијансе и финесе и још опаснију духовну лењост” утврди бесконачан инвентар нових ћириличких или латиничних графема (како реформатор одлучи), те да нађе графијска решења за сваку од њих. Нека крене, саветујемо ми слепи и лењи, од свих графијских иновација за алофоне фонеме /e/, демонстрирајући сву суптилност при разграничењима нијанси, од чега је овај револуционарни теоријски допринос графији и отпочео, па нека иде даље редом.

А колико је Басара овде супериоран у односу на слепог и лењог Вука, као и на безначајне Вукове следбенике у реформи попут Ђуре Даничића, још једном се показује следећим цитатом, у којем – додуше – ама баш ништа није тачно, али аутору звучи јако убедљиво и надмоћно:

Vuk, kao što rekosmo, za zvukovne (a i ostale) finese nije mario, samo se tako može protumačiti činjenica dostojna nekog komada apsurda da reformatore i tvorca 'najsavršenijeg pisma na svetu' dugo nije znao da u jeziku koji reformiše postoje glasovi *h* i *f*, koje je naknadno uneo. Tek nakon intervencije austrijskih lektora i mentora, kažu zli jezici (68).

Опет се показује да Басара Вукова дела из 1814. и 1818. или није читао или није могао да разуме, али му иронично увођење „злих језика” омогућава да позивањем на скривене „ауторитете” недовољно упућеном читаоцу замаже очи. О разумевању Соларићевих, Мркаљевих и Миловановљевих дела у којима се говори баш о судбини гласова *х* и *ф*, а са којима је Вук био одлично упознат, да и не говоримо, јер ни за њих (закључујемо аналошки) Басара не би дао ни „пет пара”. То га, наравно, не мора спречити да ипак реформише српско писмо и демонстрира супериорну суптилност у односу на Вука.

7. Басара је, у добро познатом маниру на који смо се током година навикли, уз своју књигу унапред припремио и реаговање на негативне критике. А потенцијални критичари из те перспективе заправо су углавном претенденти на место у Српској академији наука и уметности: „Aspiranti na status srpskih besmrtnika, među njima je i Ljušić – i to mi je rekao zli jezik – sami sebi zadaju radnu obavezu da javno i na sav glas nariču nad žalosnom sudbinom srpstva, opadanjem nataliteta, potiskivanjem ćirilice i ugroženošću

srpskog jezika i da, uzgred, razotkrivaju antisrpske ljude i pojave” (22). Заслужено опште гласно ћутање о Басарином *Айласу њсеудомитолоије* не спречава нас ипак да изнесемо закључно мишљење.

Упркос своме незнању или баш захваљујући њему, Басара у овом делу руши све темељне идентитетске вредности српског друштва и српске културе, а нарочито је посвећен ружењу српскога и књижевног/стандардног и народног језика. У питању су већ препознатљиви рафали максимално излизаних и политизованих аутошовинистичких стереотипа о Србима, њиховом језику и култури, муниција је очекивано упакована у тобожњи хумор и иронију, као и у став о „књижевним слободама” чак и када није реч о књижевном тексту.

Басарина књига би се зато могла сасвим недвосмислено оценити као културни скандал, једноставно речено, првенствено због огромнога ауторовог незнања. А тек потом и због изражене мржње према сопственом народу, језику и култури. Тај скандал је прећутан у српској јавности, што може бити добро. Бобу, ипак, понекад треба рећи да је доб, да не би умислио да је поп. И за то постоји важан разлог: транзиција нам је по први пут у историји српске књижевности донела и у свету јединствен феномен – књижевнике који по задатку не воле матерњи језик на којем пишу, као ни његово основно писмо. И не само да их не воле, већ о њима пишу најнедостојније неистине. Они, по транзицијским правилима, „по дифолту” постају колумнисти у српским медијима (углавном са страним или тешко утврдивим капиталом), а потом своје текстове претачу у књиге хибридног стила и жанра, као и магловитог садржаја. Тиме су се ови писци нашли у опозицији са свим српским књижевницима који су као браниоци српског језика и писма били увек на првој линији културног фронта кроз историју, било да су то били као писци књижевнојезичких манифеста (Захарија Орфелин, Доситеј Обрадовић), као аутори језичких расправа (Станислав Винавер, Меша Селимовић, Милован Данојлић, Драгослав Михаиловић) или есеја (Иво Андрић). Сви су они увек били на страни нашег језика и нашег писма, и када су нападали и када су бранили поједина решења у њима. Наспрам њих сада су се нашли писци који се не стиде свога незнања, својих натегнутих идеолошких конструкција без аргумената, свога робовског менталитета и додворавања које може бити и треба да буде профитабилно. Ови писци се не гаде ни најјефтинијег политичког фразирања на нивоу предизборних скупова по месним заједницама, на пример констатације да „glavni tok srpske kulture se – umesto da usmeri pogled ka savremenosti i budućnosti – okrenuo ka prošlosti” (88).

Светислав Басара се, дакле, *Айласом њсеудомитолоије* доказао као предводник струје савремених нападача на српску (стандардно)језичку традицију. И за сâм крај, једна идентитетска напомена, чини се суштинска.

Као и обично, Басара није свестан апсурда у који је сâм упао: тамо где је најбољи у својим књигама, он пише најчистијим вуковским језиком. И то није питање ни његовог места рођења ни порекла. А до жељених Доситејевих или Стеријиних висина славеносрпске стилизације никада није добио. Ни близу.

Литература

Белић (1998): Александар Белић, *О великим сѣвараоцима* (прир. Александар Младеновић), Изабрана дела Александра Белића, шести том, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Ивић (1991): Павле Ивић, *О Вуку Караџићу* (прир. Александар Младеновић), Целокупна дела Павла Ивића, том IV, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Ивић (1998): Павле Ивић, *Прејлед истѳорије срѣској језика* (прир. Александар Младеновић), Целокупна дела Павла Ивића, том VIII, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Симић (1991): Радоје Симић, *О нашем књижевном језику*, Никшић: НИП „Универзитетска ријеч”.

Стевановић (1987): Михаило Стевановић, *Вук у своме и нашем времену*, Нови Сад: Матица српска.

Стојановић (1987): Љубомир Стојановић, *Живот и рад Вука Сѣеф. Караџића*, Београд: БИГЗ [фототипско/репринт издање дела из 1924].

Толстој (2004): Никита И. Толстој, *Сѣудије и чланци из истѳорије срѣској књижевној језика*, Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Вукова задужбина – Матица српска.

Aleksandar M. Milanović

University of Belgrade

Faculty of Philology

THE STATUS OF THE SERBIAN LANGUAGE IN *ATLAS
PSEUDOMITOLOGIJE (THE ATLAS OF PSEUDO-
MYTHOLOGY)* BY SVETISLAV BASARA

Summary: The paper analyzes Basara's notions and tenets on the Serbian language as stated in the book *Atlas pseudomilogije (The Atlas of Pseudo-mythology)* published in 2018. The author finds Basara's claims quite offhanded, ideologically distorted, and lacking grounds based on relevant references, thus most often, totally wrong. Basara mostly refers to the process and results of Vuk Karadžić's language reform which he evaluates without any previous critical analysis.

Keywords: Svetislav Basara, self-chauvinism, Vuk Karadžić's language reform, Vuk Karadžić's reform of the Cyrillic script.